

Рецензії морального відродження

Ігор ЛЄЛІ
(Крим)

Падіння рівня культури, знецінювання моральних норм, повсюдна чуттєва бідність, притуплення й огрубіння міжособистісних стосунків, які щодня спостерігаються в нашому суспільстві, – усе це неминучий результат втрати духовного стрижня, зразка внутрішньої краси, того, що робить особистість духовно багатою, вимогливою до себе й навколишнього світу, непримиренною до нецтв та споживчого ставлення до інтелектуальних цінностей. І почався цей процес не вчора, а набагато раніше, ще в XIX столітті, поступово підсилюючись слідом за прискорюваним технічним прогресом. Триває й тепер ця непоправна втрата духовної зосередженості, духовних цінностей.

У XIX столітті ще мало хто це відчував. А ось уже все XX століття, технічно вельми успішне, а психологічно поспішне, різними шляхами вело до падіння рівня культури. Цей неухильний нищівний світовий процес заскочив суспільство зненацька. І повсюдно, але необґрунтовано виникла ілюзія культурного пересичення, культурної втоми: нібито вся культура вже випробувана, вичерпана й уже не живить нас.

Чому так сталося, однозначно не відповіси. Утім, є очевидні численні докази знецінювання культури, духовної й моральної деградації, посилення в наших душах примітивних, тваринних почуттів, явної переваги байдужості над співчуттям і співпричетністю.

На думку О. Солженіцина, найістотніша, найорганічніша причина падіння культури, яке відбувається, полягає в тому, що вона видихнулася через те, що вже протягом кількох століть у думках освіченого людства дедалі більше панував антропоцентризм, пристойніше названий гуманізмом, який у XX столітті переріс у гуманізм ледве не тоталітарний. Але самовпевнений антропоцентризм не може дати відповіді на чимало питань життя, і що ці питання глибші, то він безпорадніший. «Із системи людських уявлень і мотивувань вилучається духовна складова, що є дедалі більше руйнівним. Через це спотворилася вся ієрархія цінностей, спотворилося розуміння сутності самої людини та її життєвих цілей. Водночас людина дедалі більше випадала з ритму, з подиху природи, всесвіту».

Цю небезпеку передбачав ще Б. Паскаль, видатний учений і філософ першої половини XVIII століття. Він попереджав: «Остання сутність речей доступна лише релігійному почуттю». І три століття по тому його судження є ще вагомим для сучасного покоління. Бо ми вже вкотре переконаємося, що **суть усіх історичних процесів – не на зримій поверхні, а в духовній глибині**. Так проявляються й виникли на нашій епоху етапи існування людства криза світогляду та етичний хаос.

Так і культура не розкриється нам знову в її неспотворених глибинах, доки не відродиться моральне підґрунтя.

Тому первісним завданням на шляху відродження духовності є невідкладне відтворення й зміцнення системи виховання людини з перших днів її життя на високих моральних зразках, **багатстві рідної мови та повазі до національної історії**.

У праці одного з найвидатніших учених М. Ломоносова йдеться, що «моральність – одна з найбільших цінностей, бо в самій лише доброчесності полягає людська досконалість. Тільки доброчесний є цілком багатий, відтак більше багатства не жадає й доброчесно всі нестатки наповняє, в усьому чесний, тому що чеснота є сама собі честь і хвала; вона є в нестатках вдоволення й у злиднях достаток».

Серед титанів історичної думки XIX століття поруч із М. Карамзіним, С. Соловйовим і В. Ключевським чільне місце посідає Микола Костомаров. Творчість російсько-українського вченого – історика й археографа, фольклориста та етнографа, поета і просвітителя мала неабиякий вплив на духовний розвиток сучасників.

Основним завданням суспільства М. Костомаров вважав «поширення ідей слов'янської взаємності як шляхами виховання, так і шляхами

літературними». Отже, головну мету він вбачав насамперед у поширенні ідеї єднання слов'янських народів. Про роль історії у вихованні висловився коротко та влучно: «Не збагнувши по-справжньому минулого, не можна збагнути й сьогодення». Варто згадати також про діяльність одного з перших українських державних діячів XX століття – історика, письменника, першого президента України М. Грушевського. Його історична концепція формувалася під впливом робіт В. Антоновича, М. Костомарова та М. Драгоманова. У своїй науковій і громадській діяльності він переважно сповідував ідеї народництва та федералізму. Для історичної концепції М. Грушевського характерне верховенство «соціальних інтересів над національно-державними». Однак надалі вивчаючи історію України й безпосередньо беручи участь у суспільно-політичному житті, він дедалі більшого значення надавав державно-національному чинникові. Ідеалом майбутнього устрою України для нього був демократичний федералізм із широкими правами громадян, виборністю всіх органів управління. Великими є заслуги М. Грушевського як ученого, що створив цілісну концепцію українського історичного процесу.

Знання національної історії й повага до неї – один із основних стовпів, на яких тримається вся си-

11 березня 106 року н. е. – Цай Лунь, придворний чиновник династії Хань, виготовив аркуш паперу з волокон шовковичного дерева й відходів виробництва конопель. Досі папір у Китаї робили з конопель, а ще раніше – з шовку, який виготовляли з бракованих коконів шовкопряда. Цай Лунь розтовк волокна шовковиці, деревний попіл, ганчірки й коноплі. Усе це він змішав із водою, виклавши масу на форму (дерев'яна рама та сито з бамбука). Після сушіння на сонці отриманий конгломерат розгладив за допомогою каменів: у результаті вийшли цупкі аркуші паперу. Після винаходу Цай Луна виробництво паперу швидко вдосконалювалося. Для підвищення міцності до його складу почали додавати крохмаль, клей. А також природні барвники тощо. На початку VII століття спосіб виготовлення паперу стає відомим у Кореї та Японії. А ще через 150 років про нього від військовополонених дізнаються араби.

Утім, 1957 року в печері Баоця в північній провінції Китаю Шаньсі виявили гробницю, де було знайдено обривки аркушів паперу. Дослідження встановили, що їх виготовлено у II столітті до н. е.

Ю. Ц.

стема морального виховання. Без знання власної історії неможливо бути культурною людиною. Низький рівень знань учнів з національної історії призводить до того, що вони стають байдужими спостерігачами, а не активними учасниками суспільних процесів. Навіч – відсутність співпричетності, байдужність до того, що відбувається, небажання думати про майбутнє, занурення в скороминуші втіхи.

Ще один важливий напрям у питаннях виховання підростаючих поколінь, штучно перерваний унаслідок революційних подій жовтня 1917 року й всієї наступної державної політики, – це духовний досвід спілкування з релігією. Вся її історія в СРСР із 1917-го по 1990-ті роки минулого століття – трагічний літопис, що розповідає про постійне подолання перешкод на шляху повернення віруючих у храми.

Відділившись від держави, церква не може дозволити собі відділитися від суспільства та його нагальних потреб. Багатовікова позасоціальна традиція православ'я неприйнятна за нинішнього згубного становища народу й країни. Саме в такий час руйнації, як наш, люди потребують чіткої сильної духовної підтримки. Нині вже є деякі священники, окремі парафії, які багато роблять поза стінами свого храму.

Як результат такої активної діяльності – відповідна активність тих, кому близькі й зрозумілі проблеми духовного становлення й матеріальні труднощі, які має церква. І люди, розуміючи, що без їхньої допомоги храми важко відновити, самі беруть на себе відповідальність, підтримуючи матеріально їх реставрацію та будівництво.

Є в Криму воістину святе місце. Серед чудових гір тут розташовувався грецьке село Лакі. З давніх-давен там жили й мирно працюва-

ли люди, вирощували хліб, виховували дітей, мріяли про майбутнє. Там було кілька сімей, що мали прізвище Лелі, – виноградарів, садівників, хліборобів. Прийшла в ці місця війна, принесла горе. Під час окупації все село допомагало партизанам. Мешканці Лакі пекли хліб, ділилися харчами, приховували й лікували поранених. За це фашисти жорстоко їм помстилися: дотла спалили село разом із мешканцями. Лише через те, що жоден із греків Лакі не погодився співробітничати із загарбниками. Серед загиблих – сім сімей із прізвищем Лелі. Це всі наші близькі й рідні люди. Сім'ї кримських греків, що залишилися живими, вже після визволення Криму були примусово виселені.

Мої батьки, як і багато інших, теж пережили тяжкі роки депортації. Вони були змушені залишити Крим і переселитися до Узбекистану, де народився я й мої брати. Мрія про повернення в рідний край, не полишала нашу сім'ю. І ми повернулися.

Наша сім'я свято зберігає пам'ять про минуле, тому на початку перебудови я й мої брати вирішили відбудувати грецьке село, де жили та загинули за правду наші діди.

Перше, що ми змогли зробити, – встановили пам'ятник героям із села Лакі. Тепер сюди з усіх куточків СНД і Греції 9 Травня та на день визволення з'їжджаються люди, аби вклонитися цій землі, на якій від колись квітучого села за-

Березневі дива

Нарешті березень
пробудженням війнув,
І на душі так
романтично стало,
Що навіть кров
немолода заграла
Й оголосила
старості війну.

Такі дива до серця підступили,
Такі джмелі у скронях жебонять,
Що дома всидіти немає сили –
Так хочеться усіх і все обнять.
Я розправляю знову
крила вимрій,
Здіймаюся зі словом у політ
З надією, що буде
вдалим вирій,
Із дивиною
в збайдужілий світ.

Микола МАХІНЧУК,
заслужений журналіст України.

лишився тільки напівзруйнований грецький храм і старі кущі бузку.

Робота з відновлення храму дуже трудомістка. Село Лакі розташоване далеко від траси, у внутрішній гряді Кримських гір, де геть немає доріг. Але ми не припиняємо своєї роботи. Вона триває попри всі труднощі. Відновлення цього храму – мета нашої сім'ї. Бо ми хочемо залишити по собі світлий спогад на своїй землі. Нехай це місце стане рідним для тисячі людей, робить їх чистіше й краще.

Цього вчили нас батьки, цього ми вчимо своїх дітей. Батьки казали: особистий приклад – найвагоміший аргумент у вихованні дітей.

Моральні цінності – це те, що давні греки йменували «етичними чеснотами». Античні мудреці основними з цих чеснот вважали розсудливість, доброзичливість, мужність, справедливість. В іудаїзмі, християнстві, ісламі найвищі моральні цінності пов'язуються з вірою в Бога та ревним його шануванням. У всіх народів шанують чесність, вірність, повагу до старших, працьовитість, патріотизм. І хоча в житті люди далеко не завжди проявляють такі якості, але цінують їх високо, а тих, хто їх має, поважають. Ці цінності, у їх цілковитому прояві, виступають як етичні ідеали.

Від редакції

Нещодавно науковий комітет Асамблеї ділових кіл України представив сімферопольського підприємця, директора приватного підприємства «Рыбацкая деревня» Ігоря Васильовича Лелі, до високої нагороди – ордена Королеви Анни «Честь Вітчизни» за високі показники в роботі й участь у відновленні села Лакі в АРК, яке під час Другої світової війни фашисти спалили дотла разом із його мешканцями.